

منظور از عنصر وجودی چیست؛ آیا روح هم مانند جسم دارای عنصر وجودی است؟

بررسی مفهوم عناصرالابزار و عنصر وجودی نیکوکاران در زیارت جامعه کبیره

• عنصر وجودی انسان چیست؟

• آیا این واژه صرفاً در رابطه با بعد جسمانی مطرح است؟

عنصر به معنی اصل، گوهر اولیه و مایهٔ سازندهٔ هر چیزی است. حکما و فلاسفهٔ قدیم بر این باور بودند که در کرهٔ زمین فقط چهار عنصر وجود دارد که عبارتند از: آب، باد، خاک و آتش. به عقیدهٔ آن‌ها بدن انسان‌ها نیز از همین چهار عنصر ساخته شده و بسته به اینکه کدام عنصر در بدن فرد غلبه داشته باشد، ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی افراد متفاوت است؛ بعضی‌ها خونسردند، بعضی‌ها خونگرم و پرهیجانند و ...

امروزه می‌دانیم که هرکدام از این ارکان که قدما نام آن‌ها را عنصر گذاشته بودند، خودشان از مواد بسیار ریزتری تشکیل شده‌اند. بنابراین، دیگر با چهار عنصر در طبیعت روبه‌رو نیستیم، بلکه تاکنون بالای ۱۰۰ عنصر شناسایی شده‌اند که تعدادی از آن‌ها مثل آهن، روی، منیزیم و ... در بدن انسان نیز وجود دارند. البته قصد ما در اینجا مطرح کردن مباحث علمی دربارهٔ عناصر موجود در طبیعت نیست؛ این موضوع را به این دلیل مطرح کردیم که به مقولهٔ «عنصر وجودی» بپردازیم. همه می‌دانیم که بعد جسمانی یا بدن ما از عناصر مختلفی تشکیل شده است؛ عناصری که کمبود یا ازدیاد آن‌ها در بدن عملکرد بدن را تحت تاثیر قرار می‌دهد. اما شاید تابه‌حال از این زاویه به روح یا بعد معنوی وجودمان نگاه نکرده باشیم.

• آیا روح ما هم مانند جسم‌مان دارای عنصر وجودی است؟

• اگر پاسخ مثبت است، این عنصر از چه جنسی و دربردارندهٔ چه چیزی است؟

در ادامه به پاسخ این سؤالات می‌پردازیم.

تفاوت ابرار و نیکوکاران با سایر انسان‌ها

زیارت جامعه کبیره از جمله زیارت‌نامه‌های معروفی است که توسط امام هادی (علیه‌السلام) تنظیم شده است. این زیارت‌نامه به دلیل آنکه از زبان یک متخصص معصوم بیرون آمده، دارای مضامین عمیق معرفتی است و بسیاری از فرمول‌ها و قواعد **انسان‌شناسی الهی** را می‌توان از محتوای آن استخراج کرد. یکی از این قواعد نیز مقوله عنصر وجودی است. در قسمتی از زیارت جامعه کبیره، خطاب به اهل بیت (علیهم‌السلام) آمده است: «السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ الثُّبُوءَةِ ... وَ عَنَاصِرَ الْأَبْرَارِ؛ سلام بر شما ای اهل بیت نبوت ... که **عناصر وجودی** نیکان هستید». در این عبارت، اهل بیت (علیهم‌السلام) به‌عنوان عنصر وجودی خوبان و نیکان معرفی شده‌اند. اما این موضوع به چه معناست و چه رابطه‌ای بین اهل بیت و نیکان عالم وجود دارد؟

ابرار و نیکان عالم در بُعد روحی و معنوی دارای صفات نیک و خُلق‌های پسندیده‌ای هستند که شاکله وجودی و شخصیتی آن‌ها را تشکیل می‌دهد؛ صفاتی مثل رحمانیت و مهربانی، شادی و آرامش، عشق‌ورزی خالصانه به دیگران، سخاوت و دست‌ودلبازی، عیب‌پوشی و ستاریت، رازداری و امانت‌داری، عذرپذیری و بخشش و خلاصه انواع و اقسام فضیلت‌ها و زیبایی‌های اخلاقی و شخصیتی. ریشه و منشأ این صفات خوب تنها به یک عامل برمی‌گردد و آن عناصر وجودی نهفته در روح این افراد است.

انسان‌های صالح در بعد جسمی تفاوتی با سایر افراد ندارند؛ آنچه آن‌ها را از دیگران متمایز می‌کند، برتری‌های روحی آن‌هاست که این برتری‌ها نیز از عناصر وجودی و گوهرهای درونی آن‌ها نشأت می‌گیرد. این گوهرها شامل «اللَّهِ، اهل بیت (علیهم‌السلام) و جهاد در راه خدا» است؛ یعنی همان معیاری که انسان‌های مؤمن و **فاسق** را از هم جدا می‌کند و پیش‌تر درباره‌اش صحبت کردیم.

انسان‌های پاک و صالح همگی حکم طلا را دارند؛ اما عیار این طلا در افراد مختلف متفاوت است. بعضی‌ها طلای ۱۸ عیارند؛ طلا هستند، اما درصد خلوص‌شان پایین است. بعضی‌ها طلای ۲۲ عیارند و درصد خلوص‌شان بالاتر از قبلی‌هاست. بعضی‌ها هم طلای ناب و ۲۴ عیارند، یعنی صددرصد طلای خالصند و ذره‌ای ناخالصی در وجود آن‌ها نیست. این‌ها کسانی هستند که تمام وجودشان از عشق به الله، عشق به

اهل بیت (علیهم‌السلام) و عشق به جهاد در راه خدا پر شده و هیچ روزنه‌ای برای ورود ناخالصی‌ها و آلودگی‌ها در قلب‌شان باقی نمانده است.

همه ما حامل عنصر وجودی اهل بیت (علیهم‌السلام) هستیم

معصومین (علیهم‌السلام) اصل، ریشه و خانواده‌آسمانی ما هستند. روح ما از جنس معصومین است و تک‌تک آن‌ها مانند یک عنصر وجودی در درون ما حضور دارند. همه ما یک محمد (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، یک علی، یک فاطمه، یک حسن و یک حسین (علیهم‌السلام) در درون خود داریم. همه ما به‌صورت بالقوه از عناصر وجودی چهارده معصوم در روح خود برخورداریم. تفاوت صرفاً در شدت و ضعف این عناصر است که این شدت و ضعف هم از ناحیه اهل بیت نیست، بلکه کاملاً به عملکرد خودمان برمی‌گردد.

رابطه روحی ما با اهل بیت (علیهم‌السلام) مثل رابطه جسم با عناصر غذایی است. همانطور که می‌دانیم، جسم ما از عناصر مختلفی تشکیل شده است و میزان سلامتی هرکدام از ما به کافی بودن این عناصر در بدن بستگی دارد. زمانی که ما از تغذیه مناسب غفلت می‌ورزیم و شکم خود را از انواع مواد بی‌خاصیت یا مضر انباشته می‌کنیم، بدن ما با کمبود مواد ریزمغذی مواجه می‌شود و این کمبود سلامتی ما را به خطر می‌اندازد. در بعد روحانی هم وضعیت به همین ترتیب است. آنچه باعث حفظ تعادل، شادی و آرامش ما در مراحل مختلف زندگی می‌شود، میزان عشقی است که به الله، اهل بیت (علیهم‌السلام) و جهاد در راه خدا داریم. این سه عنصر، عناصری هستند که نقش اصلی را در سلامت روحی و معنوی ما بازی می‌کنند.

خداوند کمال مطلق و منشأ تمام خوبی‌ها و زیبایی‌هاست. اهل بیت (علیهم‌السلام) جلوه‌های تام خدا و بزرگ‌ترین راهنمایان بشر به‌سوی هدف خلقت هستند. جهاد نیز همچون بال و پری است که ما را از حیات حیوانی و زمینی منقطع کرده و به‌سوی آسمان و ملکوت پرواز می‌دهد. هرچقدر این سه عنصر وجودی در روح ما پررنگ‌تر و غلیظ‌تر باشند، میزان سلامت روحی ما بیشتر است و هرچقدر از آن‌ها بیشتر فاصله بگیریم، احتمال ابتلای ما به انواع بیماری‌های روحی و آلودگی‌های اخلاقی افزایش پیدا می‌کند.

به‌عنوان جمع‌بندی لازم است اشاره کنیم که میزان حضور خدا و اهل بیت در وجود ما، کاملاً به میزان پذیرش ما بستگی دارد. هرچقدر که ما مقاومت‌مان در برابر ایشان را کمتر کرده و اراده خود را در اراده ایشان حل کنیم، زودتر و بیشتر به آن‌ها نزدیک می‌شویم و هرچقدر که در این راه پوست‌کلفتی و سماجت به خرج دهیم، بهره ما از این گوه‌های وجودی کمتر خواهد بود.

حکایت ما انسان‌ها در برابر اراده خدا و اهل بیت، حکایت چوب تر و چوب خشک در برابر آتش است. چوب خشک هیچ مقاومتی در برابر سوختن ندارد و به محض تماس با آتش گریز می‌گیرد و شعله‌ور می‌شود؛ اما چوب تر به دلیل مقاومت درونی ناشی از رطوبت، مدت‌ها باید حرارت ببیند تا بلکه اندکی از مقاومتش شکسته شود.